

**Відгук
офіційного опонента
на дисертацію Бокоч Марини Василівни
«Місце і роль рішень Європейського Суду з прав людини
у системі джерел конституційного права», поданої на здобуття
наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю
12.00.02 – конституційне право; муніципальне право**

Як слушно відзначено дисертанткою, забезпечення права на судовий захисту є невід'ємним елементом засад верховенства права і правової державності. Зазначені принципи є універсальними у сучасних конституційних системах, однак при цьому відмінними є процедури судового захисту. На це впливає модель конституційного судочинства та організація судів загальної юрисдикції, від чого залежить систематика національних юридичних засобів захисту прав людини.

Варто також погодитися з тим, що попри те, що основне навантаження по захисту прав людини лежить на національних судах, зростає роль міжнародних органів захисту, про які йде мова у частині п'ятій статті 55 Конституції України. Це означає те, що у національному правопорядку виникають проблеми щодо захисту прав людини, міжнародний захист яких гарантує лише мінімальні стандарти забезпечення.

При цьому виникає питання, в яких межах і в яких юридичних формах здійснюється вплив міжнародних юрисдикційних установ на захист прав людини в Україні. Зокрема, доволі гострим питанням про такі межі та форми впливу на національну систему захисту прав людини є дискусія про вплив Європейського суду з прав людини. Часто ці проблеми також пов'язані із якістю законодавства та практикою прийняття

юридичних актів органами публічної адміністрації на розвиток законів, які приймаються Верховною Радою України.

Таким чином можна зробити висновок, що тема дисертаційної роботи актуальна та важлива для сучасної вітчизняної науки конституційного права у теоретичному та прикладному аспектах у зв'язку із необхідністю реалізації положень Конституції України, які декларують принцип верховенства права, визначення головним обов'язком держави утверджувати та забезпечувати права і свободи людини, яка визнається найвищою соціальною цінністю. За своїм предметом обрана тема цілком відповідає тематиці досліджень за спеціальністю 12.00.02 — конституційне право; муніципальне право.

Важливим є чітке визначення мети роботи, а саме - розкриття місця і ролі рішень Європейського суду з прав людини у системі джерел конституційного права України. Відповідно до покладеної мети у роботі було вирішено наступні завдання:

- розкрито взаємодію між міжнародним правом та конституційним правом;
- визначено Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод як джерело конституційного права в Україні;
- дано характеристику юриспруденції Європейського суду з прав людини як джерелу конституційного права в Україні;
- розкрито порядок застосування рішень Європейського суду з прав людини в Україні;
- визначено вплив юриспруденції Європейського суду з прав людини на розвиток законодавства;
- розкрито взаємозв'язок юриспруденції Європейського суду з прав людини та актів публічної адміністрації;
- висвітлено особливості застосування юриспруденції Європейського суду з прав людини судами загальної юрисдикції;

- розкрито конкуренцію юрисдикції Конституційного Суду України та юриспруденції Європейського суду з прав людини;
- визначено особливості застосування юриспруденції Європейського суду з прав людини Конституційним Судом України;
- дано характеристику принципу дружнього ставлення до міжнародного права у практиці Конституційного Суду України.

Наукова новизна полягає в тому, що дана дисертація є одним з перших у науці конституційного права комплексних досліджень, в якому розкрито характеристику юриспруденції Європейського суду з прав людини як джерела права конституційного права України. У результаті проведеного наукового дослідження сформульовано низку наукових положень та висновків, запропонованих здобувачкою особисто, які характеризуються науковою новизною, мають важливе практичне і теоретичне значення.

Водночас, оцінюючи загалом позитивно винесені на захист результати дисертаційного дослідження у роботі можна виділити ряд положень, які носять дискусійний характер, зокрема:

1. В дисертації розкрито розуміння принципу дружнього ставлення до міжнародного права у діяльності Конституційного Суду України як засобу застосування юридичних позицій ЄСПЛ в якості інструмента аргументації власних рішень задля підвищення рівня їх демократичної легітимації. Це, на думку авторки, полягає у запозиченні юридичних конструкцій, які сприяють покращенню захисту прав людини, удосконаленню цього механізму у світлі практики ЄСПЛ, оскільки існують систематичні та логічні зв'язки у сфері прав людини між положеннями Конституції України та Конвенцією з прав людини і основоположних свобод.

Загалом погоджуючись з цим висновком, видається, що змістовний зв'язок між Конвенцією та Конституцією України у ньому відображено недостатньо. Видається, що не зайвим було б наголосити, що Конвенція не

лише перебуває у «змістовній синергії» з національною Конституцією, а й стала основою для текстуального наповнення її Розділу II, що не виключає імовірності того, що *практика ЄСПЛ* в окремих випадках може виявитись помилковою, або ж незастосовною до українських суспільних, політичних чи правових обставин.

Тобто варто було б підкреслити, що суперечність між Конституцією України та інтерпретацією Європейської конвенції, яку здійснює ЄСПЛ (але не між Конституцією та Конвенцією) можлива. При цьому, Конституційний Суд України не може вирішувати питання конституційності нормативних актів, які стосуються безпосереднього порушення прав людини та з приводу чого є відповідні юридичні позиції ЄСПЛ, всупереч цим позиціям, якщо інше вирішення питання не буде ним спеціально і переконливо аргументоване (про що детальніше викладено в монографії “Конституційність нормативних актів: сутність, методологія оцінювання та система забезпечення в Україні: монографія / С. В. Різник. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. – 542 с.).

2. На ст. 49 дисертанткою відзначено, що “у разі, коли гарантії прав людини, що зафіксовані у Конвенції, з тієї чи іншої причини залишилися неповними у Конституції України, пріоритет набувають саме Конвенція та практика ЄСПЛ. І навпаки, якщо при розгляді справи виявиться, що Конституція України встановлює більш широкі гарантії або менше підстав для обмеження прав людини у порівнянні із Конвенцією, тоді слід надавати перевагу положенням саме Конституції України.”

У цьому, загалом теж вірному твердженні, все ж видається недоречним використання термінів на “пріоритетність” чи “надавання переваги” Конституції у порівнянні з Конвенцією і навпаки. Виходячи з викладеного у зауваженні № 1, більш коректно вести мову про різні підходи до тлумачення відповідних приписів зазначених правових актів, а не про їх змістовну конкуренцію, колізійність тощо.

3. Як відзначено дисертанткою на ст. 21, науково-теоретичною базою дисертаційного дослідження є відповідні наукові праці вчених в галузі адміністративного права, адміністративного процесу, муніципального права, міжнародного права, теорії держави і права, конституційного права й інших галузей юридичної науки з питань адміністративно-правового регулювання проектів економічного розвитку об'єднаних територіальних громад. Проте, зазначені праці досить опосередковано стосуються теми дослідження і навряд чи заслуговують вважатися такими, що належать до його науково-теоретичної бази.

4. На 40-ій сторінці роботи дисертантка слушно, але недостатньо послідовно аналізує підхід Ганса Кельзена до розуміння ним співвідношення цінностей та норм у праві, вказуючи наступне: “Таке міркування висловлено вже дещо у дусі постмодерну, оскільки воно нагадує концепт симулякра, оскільки норма тут розглядається суто продуктом людського мислення. А якщо так, то тут виникає питання про її тлумачення, хоча насправді Г. Кельзен зовсім не те мав на увазі, а власний концепт основоположної норми, якої він так докладно і не може пояснити.” Тож видається такою, що потребує більш ґрунтовної аргументації наведена критика підходу Г. Кельзена.

Але викладені міркування не впливають на позитивну оцінку проведеного дисертаційного дослідження і не перешкоджають визнати його успішно завершеною науковою роботою. Положення та висновки дисертаційного дослідження відзначаються науковою новизною, є логічно обґрунтованими.

Це дає підстави для висновку, що дисертаційна робота «Кабінет Міністрів України як суб'єкт правової охорони Конституції України» відповідає вимогам, які визначені пунктами 9, 11 13 Порядку присудження наукових ступенів, а її автор Бокоч Марина Василівна заслуговує на

присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право.

Офіційний опонент:

проректор Львівського національного університету
імені Івана Франка з науково-педагогічної роботи
та міжнародної співпраці, доктор юридичних наук,
професор кафедри конституційного права

Сергій Різник

